

Оцінка структурних змін, що відбулися в економіці України, у т.ч. у зовнішній торгівлі, за роки її членства у СОТ

Наукова думка та досвід інших країн

- **Позитивний вплив**, який може спричинити торговельна лібералізація у довгостроковому періоді, **не ставиться під сумнів**.
- Небажаність проведення торговельної лібералізації у часи економічного спаду
- **Недостатня вивченість структурних змін**, що може спричинити торговельна лібералізація, та вартості структурної адаптації економіки країн, що розвивається, - переважна більшість робіт зосереджена на впливі на економіку розвинутих країн.
- **Небажаність автоматичного перенесення досвіду розвинутих країн на країни, що розвиваються**, - різна структура економіки, рівень розвитку галузей, особливо переробної промисловості, а також різне інституціональне забезпечення.
- Важкість відокремлення **впливу торговельної лібералізації від впливу інших подій, що сталися одночасно з нею** (Д.Тарр і С.Матуш), непряма роль, судячи з різноманіття результатів, які неможливо пояснити лише зовнішніми впливами (М.МакМілан і Д.Родрік).

Наукова думка та досвід інших країн

- **Спеціалізація країн посилюється відповідно до порівняльних переваг.** Відкриття економіки може знижувати стимули для диверсифікації та модернізації і посилювати традиційну спеціалізацію, особливо в наділених ресурсами країнах (М.МакМілан та Д.Родрік)
- Переробна промисловість після торговельної лібералізації розвиватиметься і переорієнтовуватиметься відповідно до порівняльних переваг - **деіндустріалізація** (С.Шафаеддін, А. Геске Дікстра).
- **Збільшується доступ до капіталу та технологій, але не всюди.** Доступ до капіталу та технологій для країн, що розвиваються, може бути обмеженим (С.Шафаеддін, А. Геске Дікстра).
- В цілому зайнятість у переробній промисловості після торговельної лібералізації у країнах, що розвиваються, зростала. У перехідних економіках зайнятість у переробній промисловості скорочувалася після лібералізації (Д.Тарр і С.Матуш). Зростання зайнятості в переробній промисловості деяких країн, що розвиваються, заперечує Д.Родрік (падіння частки зайнятих у Бразилії та Аргентини на фоні збільшення часток зайнятих у секторі послуг).

Найбільш ймовірні наслідки

зростання рівня відкритості економіки й, відповідно, її чутливості до впливу зовнішніх факторів (кон'юнктури субрегіональних, регіональних і глобальних ринків товарів та послуг, процесів, що відбуваються на ринках капіталу тощо);

посилення притоку іноземного капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій через нові можливості для збільшення ефективності виробництва та подальшого безперешкодного експорту транснаціональними корпораціями;

розширення номенклатури та географічної структури як експорту, так й імпорту через зняття тарифних і нетарифних бар'єрів для торгівлі (включаючи, заборонні ставки ввізного мита на окремі товари);

збільшення інвестицій в основні фонди, зростання обсягів виробництва та кількості зайнятих в традиційно експортоорієнтованих галузях та інтенсифікація їхнього розвитку внаслідок розширення доступу до зовнішніх ринків (або збільшення частки експорту відповідної галузі у сукупному експорті);

Найбільш ймовірні наслідки

можливе **пригнічення розвитку окремих галузей**, які перебувають на стадії становлення або занепаду та не зможуть бути конкурентоздатними в нових умовах; зменшення інвестицій в основні фонди, обсягів виробництва та кількості зайнятих у таких галузях;

переорієнтація економіки в цілому та переробної промисловості, зокрема, відповідно до статичних порівняльних переваг країни; це означатиме перерозподіл ресурсів, в тому числі трудових (частки галузі у випуску, валовій доданій вартості, структури зайнятості);

деіндустріалізації національної економіки, що проявляється у скороченні частки переробної промисловості у ВВП (або стабілізації цього показника на відносно низькому рівні), збільшення частки добувної промисловості та сільського господарства.

Методика та вхідні дані

Визначення

Структурні зміни в економіці - зміни в її структурі, пропорціях розподілу валового випуску, доданої вартості, ВВП, трудових ресурсів, інвестицій в основний капітал між видами економічної діяльності, секторами економіки та галузями під впливом різних факторів, що вимірюються у частках окремих структурних підсистем в рамках системи, а також у абсолютному прирості або темпах зростання цих часток.

Джерела

- таблиці “витрати-випуск” міжгалузевого балансу
- митна статистика (дані Державної митної служби)
- дані Державної служби статистика щодо розвитку окремих видів економічної діяльності
- статистичні дані Світової організації торгівлі щодо торгівлі окремими товарами

Гіпотеза щодо зростання рівня відкритості економіки

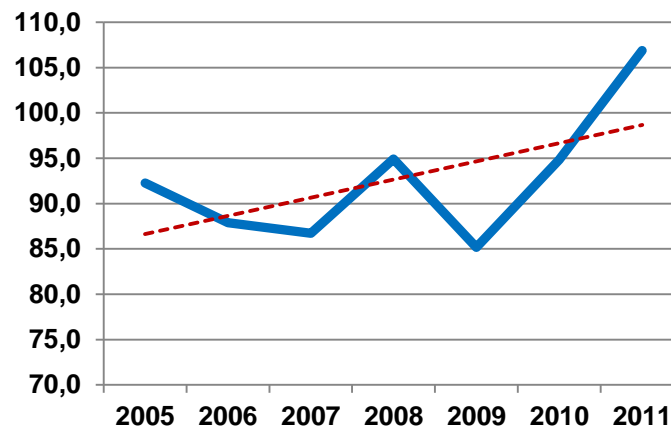
повністю підтверджується

Рівень відкритості економіки збільшується, незважаючи на несприятливу кон'юнктуру зовнішніх ринків.

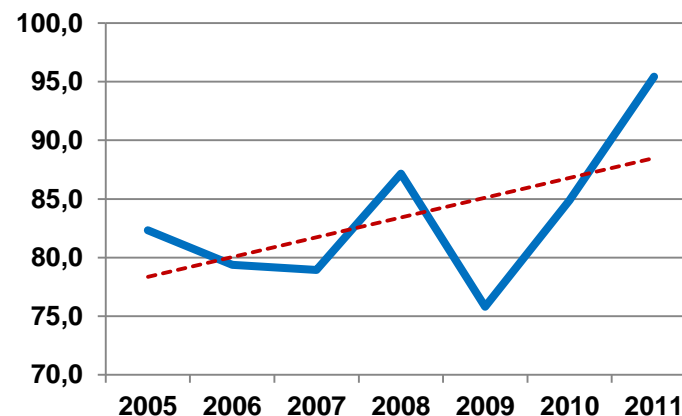
Він свідчить про:

- зростання важливості міжнародної торгівлі для національної економіки
- підвищення чутливості економіки до зовнішніх факторів впливу.

Цей тренд зберігається і в разі виключення з розрахунку енергетичного імпорту, значну частку якого складає імпорт енергоносіїв з Росії

Тренд зростання зовнішньоторговельної квоти*

Тренд зростання зовнішньоторговельної квоти* (без енергетичного імпорту)

* Зовнішньоторговельна квота – відношення обсягу зовнішньоторговельного обороту до ВВП

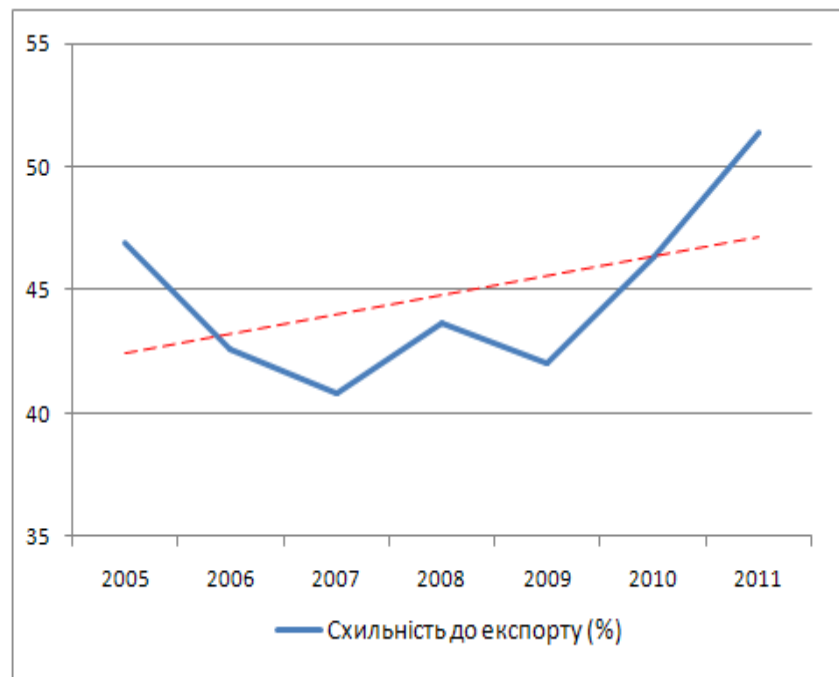
Гіпотеза щодо зростання рівня відкритості економіки

повністю підтверджується

Схильність до експорту* зростає

Показник свідчить про збільшення рівня залежності вітчизняних виробників від попиту на їхню продукцію на зовнішніх ринках

Цей процес не супроводжується суттєвою диверсифікацією експорту та підвищенням якості його структури (переважають продукти з низькою доданою вартістю).

Серед країн, що мають подібний або вищий рівень – Німеччина (50%), Данія (54%), Австрія (57%), Ісландія (58%), Латвія (59%), Саудівська Аравія (62%), Азербайджан (63%), Білорусь (68%), Словенія (72%), Чехія (75%), Словаччина (89%), Угорщина (92%).

* Розраховується як відношення загального обсягу експорту до ВВП

Припущення щодо розширення номенклатури та географічної структури експорту та імпорту

виправдалося частково

Список основних товарних позицій за період 2005-2007 та 2008-2011 роки залишився майже не змінним - розширення номенклатури імпорту на 23 позиції та експорту на лише 55 позицій, що є мізерним у порівнянні з повним спектром товарів на 4-тому знаку УКТЗЕД*.

Зміни у товарній структурі (зміна часток)

Експорту

механічного обладнання
продукції рослинного
походження

недорогоцінних металів та
виробів з них
транспортних засобів,
хімічної продукції

Імпорту

хімічної продукції,
мінеральних продуктів,
харчових продуктів,
продуктів рослинного та
тваринного походження

транспортних засобів,
механічного
обладнання

* порівнювались середні значення експорту та імпорту за періоди 2005-2007 рр. та 2008-2011 рр. (з останнього періоду виключено дані за 2009 рік – кризовий період)

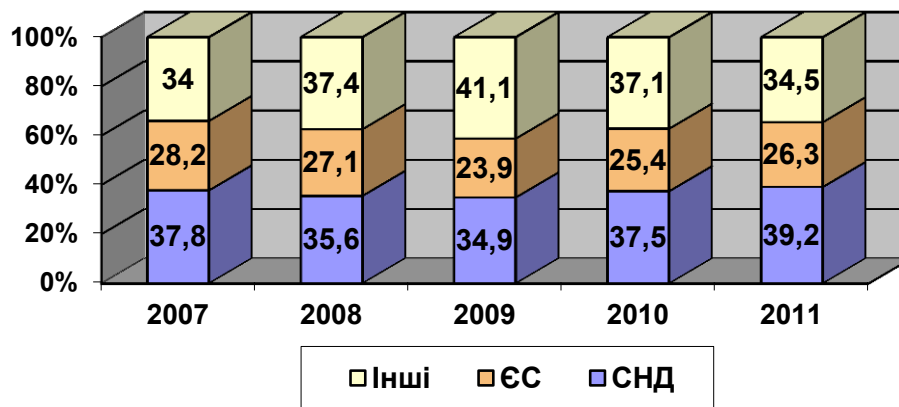

Припущення щодо розширення номенклатури та географічної структури експорту та імпорту

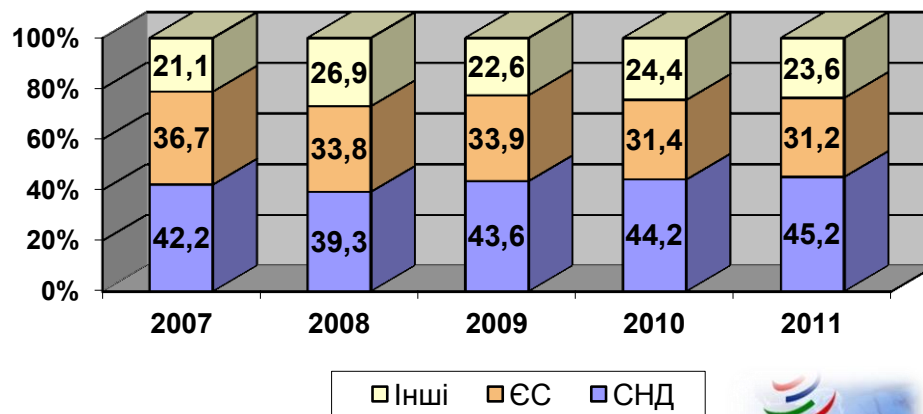
Частка країн-членів СОТ у зовнішньоторговельному обігу за останні роки зменшувалась на користь країн СНД, що не є або не були у період, що розглядався, членами СОТ (Росія приєдналася до СОТ лише у серпні 2012 року).

Це насамперед пояснюється падінням обсягів торгівлі з країнами ЄС внаслідок погіршення їх економічного становища при збереженні традиційно високого рівня товарообміну з Росією.

Географічна структура експорту України за період 2007-2011 рр.

Географічна структура імпорту України за період 2007-2011 рр.

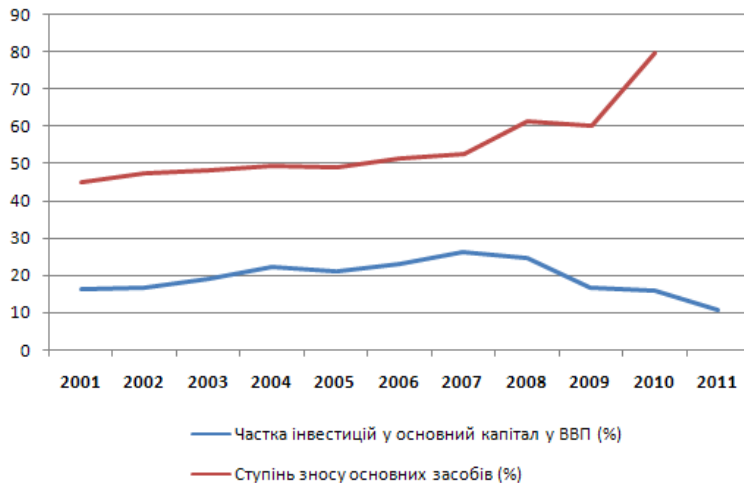

Припущення щодо значного притоку іноземного капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій

Не виправдалося

Світова економіка досі перебуває під впливом негативних наслідків глобальної фінансово-економічної кризи, що обмежує доступ до іноземного капіталу.

Частка інвестицій в основний капітал у ВВП та ступінь зносу основних фондів

Обсяги ПІІ та їхня частка у ВВП

Є внутрішні фактори, які формують недостатньо привабливий бізнес-клімат, що пов'язано із надто повільним просуванням економічних реформ (особливо в інституційній сфері).

Інтенсифікація розвитку експортоорієнтованих галузей внаслідок розширення доступу до зовнішніх ринків

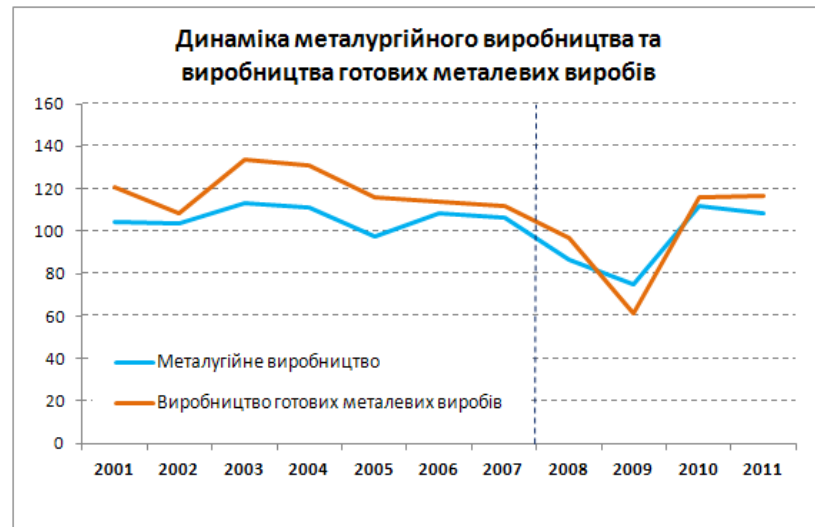
Виправдалося частково

У сільському господарстві протягом останніх років спостерігається певний підйом, пов'язаний із об'єктивно існуючими природними перевагами України, а також глобальними тенденціями щодо зростання попиту та світових цін на продукти харчування.

У випадку металургії та хімічної промисловості спостерігаються прямо протилежні тенденції, що обумовлені, насамперед, впливом несприятливої зовнішньої кон'юнктури.

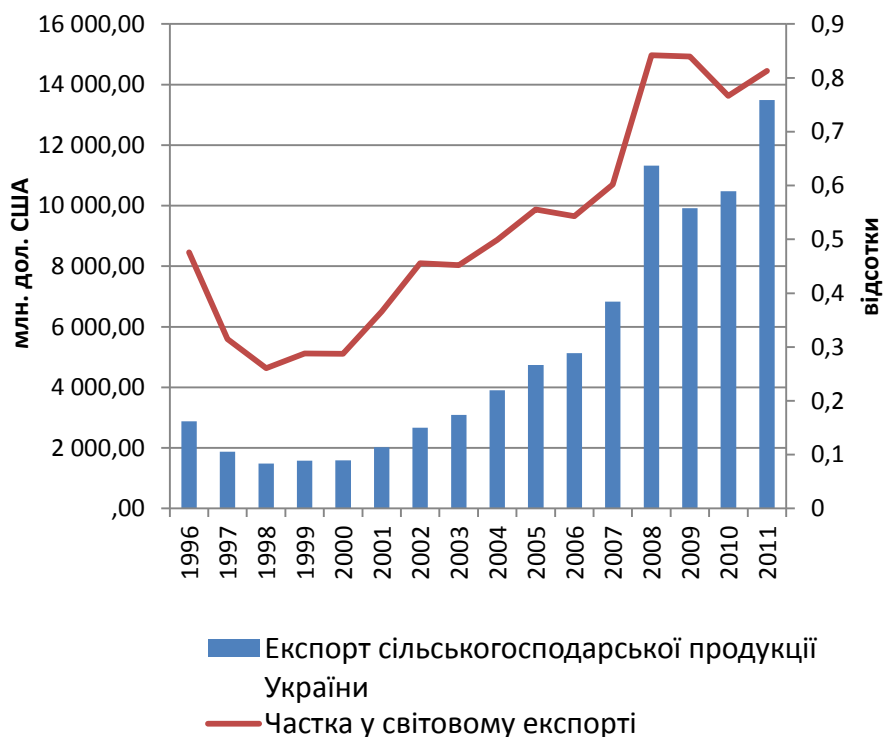

Джерело: Держстат

Інтенсифікація розвитку експортоорієнтованих галузей внаслідок розширення доступу до зовнішніх ринків

Обсяги експорту с/г продукції та продукції хімічного виробництва та їх частки у світовому експорті відповідної продукції

Джерело: International Trade and Market Access Data, WTO

Інтенсифікація розвитку експортоорієнтованих галузей внаслідок розширення доступу до зовнішніх ринків

Види економічної діяльності	% у структурі випуску		% у структурі ВДВ	
	2007	2010	2007	2010
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	7,0	7,9	7.2	8.4
Хімічна та нафтохімічна промисловість	3,2	2,9	1,7	1,3
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	11,2	9,4	6,3	2,0

Примітка. Розраховано на основі таблиць "витрати-випуск" міжгалузевого балансу за 2007 і 2010 роки

Ситуація у хімічній та нафтохімічній галузі та металургії пов'язана не тільки з несприятливою кон'юнктурою зовнішніх ринків, а й зі зростаннями ціни на газ, витрати на який мають високу питому вагу у собівартості їх продукції. Крім того, обидві галузі не мають стійкого внутрішнього споживання. Аналіз ускладнюється наявністю трансферного ціноутворення.

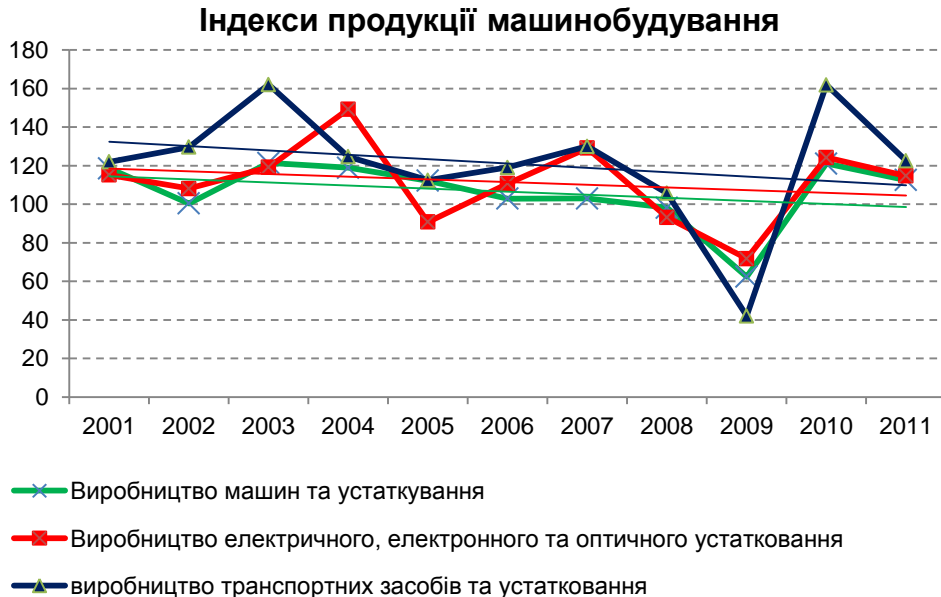
Кількість зайнятих у сільському господарстві почала зростати. В хімічній промисловості вона стабілізувалася після скорочення, в металургії продовжувала скорочуватися.

Теза про можливе пригнічення розвитку окремих галузей,

в цілому підтвердилася

Це насамперед стосується галузей переробної промисловості, які не мають порівняльних переваг, частка яких у структурі випуску та ВВП зменшується (легка промисловість, машинобудування), а частка імпорту у кінцевому споживанні є високою або продовжує зростати.

При цьому, наукоємні галузі не можуть бути віднесені до галузей, у яких Україна є достатньо конкурентоздатною на світових ринках.

Ситуація в машинобудуванні ускладнюється високим зносом основних фондів та браком молодих висококваліфікованих кадрів.

Трансформація галузевої структури економіки України

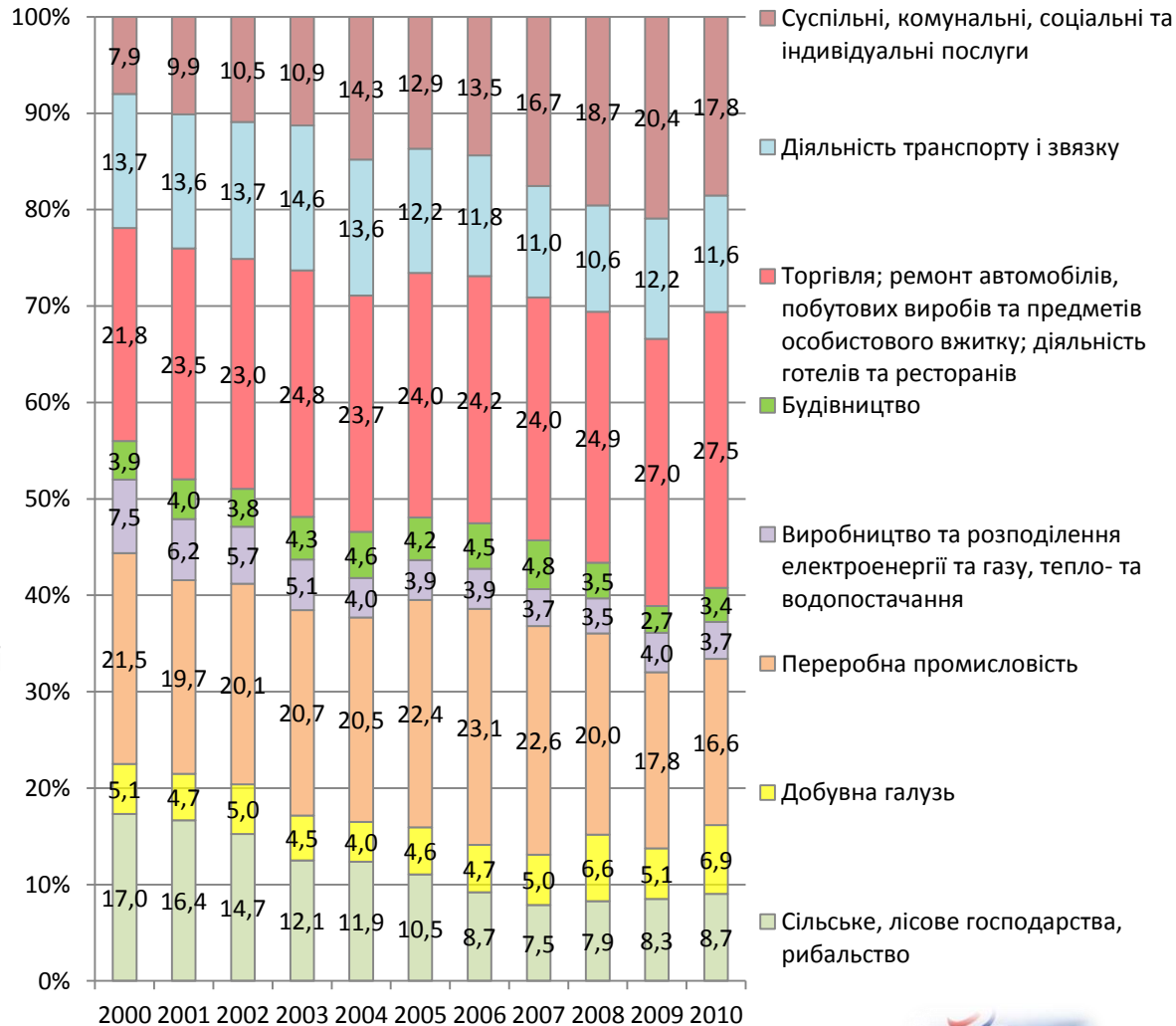
Деіндустріалізація,

в цілому підтвердилася

Повільна, але послідовна трансформація структури економіки за інерційним сценарієм розвитку в умовах жорсткого конкурентного середовища, що визначається посткризовим станом світової економіки

Збільшення частки добувної промисловості та сільського господарства у структурі валової доданої вартості, що свідчить про поглиблення спеціалізації на виробництві сировинних продуктів, на фоні скорочення частки переробної промисловості у структурі валової доданої вартості (в основних цінах)

Деіндустріалізація національної економіки – скорочення частки валової доданої вартості переробної промисловості у ВВП (у фактичних цінах) без відновлення - з 19,9% у 2007 році до 14,6% у 2010 році (у 2011 році цей показник, за попередніми даними, склав 14,1%)

Структура валової доданої вартості у 2000-2010 рр.

Висновки

Проведений аналіз **не дає підстав стверджувати, що перелічені вище структурні зміни є прямими наслідками торговельної лібералізації в рамках СОТ** (інші суттєві фактори впливу - світова фінансова криза, зміни у кон'юнктурі зовнішніх ринків та зростання ціни на імпортований російський газ).

Короткий період часу, що минув з травня 2008 року, не дозволяє робити однозначні висновки щодо характеру впливу та ступеню обумовленості структурних зрушень новими умовами зовнішньої торгівлі. Необхідно накопичити масив статистичних даних за більш довгий період (5-7 років), щоб відрізнити тимчасові коливання та структурні зрушення, які можна однозначно пов'язати з членством України в СОТ.

Джастін Їфу Лін

**Головний економіст та старший віце-президент
Світового банку (2008-2012)**

«Один з найбільш добре приховуваних секретів підтвердив свою вагу у 2010 році: більшість країн в тій чи іншій формі проводять промислову політику, і це характерно не тільки для Китаю, Сінгапуру, Франції та Бразилії – країн, які зазвичай асоціюються за такою політикою, а й для Великої Британії, Німеччини, Чилі та США, чия індустріальна політика є часто менш явною».

1 грудня 2010 року

Джерело: Project Syndicate

Державна підтримка у переробній промисловості повинна,

Сприяти

- залученню інвестицій у відповідні галузі, спрямованих на модернізацію наукової і технічної бази виробництва;
- **трансферу технологій** (ОЕСР відзначає, що успішна адаптація до змін у торговельному режимі пов'язана в тому числі з розумною політикою трансферу технологій);
- диверсифікації експорту;
- імпортозаміщенню товарів, які потенційно можуть виробляти внутрішні підприємства;
- зростанню споживання товарів внутрішнього виробництва;

Носити

- **тимчасовий характер** та зменшуватися при досягненні бажаних параметрів розвитку (в такому випадку пряма підтримка приносить кращі та більш стійкі результати).

Політика підтримки виробництва має бути орієнтованою на

- **підвищення енергоефективності за рахунок впровадження технологій енергозбереження** – потенціал переваги у ціні на газ майже вичерпаний, особливо враховуючи динаміку ціни на російський газ з 2006 року як для України, так і для інших країн-споживачів природного газу походженням з Росії;
- **скорочення ресурсних втрат** – роль природної сировини в міжнародній торгівлі має тенденцію до зменшення (міжнародна торгівля цими товарами уповільнює зростання), особливо на фоні досліджень і розробок штучних матеріалів в розвинутих країнах;
- **покращення умов для функціонування підприємницького середовища – малих та середніх підприємств (МСП)** — з метою пожвавлення конкурентного середовища та сприяння інноваціям, оскільки більші фірми з гарантованою позицією на ринку схильні бути менш інноваційними, а інновації приходять з новачками на ринку, які намагаються виграти у жорсткій конкуренції.

Дякую за увагу!